

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

Bevarandeplan för Natura 2000-område

Gnyltån

- Områdeskod
SE0310513

- Bevarandeplanen
reviderad/fastställd
2016-12-12
2006-09-26

- Beteckning
0600-40-0513

Bakgrund

Natura 2000 är ett nätverk av värdefulla naturområden inom EU. Utpekande av Natura 2000-områden bygger på krav i EUs fågeldirektiv och art- och habitatdirektiv. Syftet är att hejda utrotning av vilda djur och växter och att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Alla medlemsländer ska peka ut Natura 2000-områden. Genom utpekandet åtar sig länderna att naturmiljöerna och arterna i varje område långsiktigt ska bevaras. Natura 2000-nätverket är viktigt i EUs arbete för att bevara biologisk mångfald. I de båda direktiven listas särskilt värdefulla naturmiljöer och arter.

Bevarandeplan

Bevarandeplanen beskriver området med bevarandesyfte, bevarandemål och beskrivningar av de naturmiljöer och arter som ska vara i gynnsamt bevarandetilstånd. Även vad som kan påverka Natura 2000-området negativt, behov av bevarandeåtgärder, t ex skydd eller skötsel, liksom uppföljning beskrivs också. Informationen ska underlätta förvaltningen av området och tillståndsprövningar enligt miljöbalken. Bevarandeplanen fastställs av Länsstyrelsen och kan revideras när ny kunskap tillkommer eller om omständigheterna i eller utanför området ändras.

Lagstiftning

För att inte skada naturvärden krävs tillstånd för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område. Det kan även gälla åtgärder utanför Natura 2000-området, om de kan påverka miljön i området. Detta regleras i miljöbalken (7 kapitlet 27-29§§). Då det kan vara svårt att avgöra vilka åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka naturvärden behöver man samråda med Länsstyrelsen före genomförandet. Vid skogsbruksåtgärder hålls samråd med Skogsstyrelsen. Tillstånd krävs inte för de åtgärder som behövs för skötseln av naturmiljöerna i området. Bevarandeplanen är inte ett juridiskt bindande dokument utan ett underlag för prövningar av eventuella åtgärder i Natura 2000-området.

Kontakt

Vid frågor om Natura 2000 kontakta Länsstyrelsen:

- Telefon växel: 010-22 36 000
- E-post: jonkoping@lansstyrelsen.se

Bevarandeplan för Natura 2000-området

SE0310513 Gnyltån

Kommun: Eksjö, Vetlanda

Områdets totala areal: 11,7 ha

Bevarandeplanen uppdaterad av Länsstyrelsen: 2016-12-12

Bevarandeplanen fastställd av Länsstyrelsen: 2006-09-26

Markägarförhållanden:

Privat

Statligt

Regeringsbeslut, historik:

SPA: Nej, pSCI: 2002-01-01, SCI: 2005-01-01, SAC: 2011-03-01, regeringsbeslut M2010/4648/Nm

Naturtyper och arter som ska bevaras i området:

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:

3260 - Mindre vattendrag

1029 - Flodpärlmussla, *Margaritifera margaritifera*

Bevarandesyfte

Syftet med Natura 2000 är att säkerställa den långsiktiga överlevnaden för Europas mest värdefulla och hotade naturtyper och arter. I varje enskilt Natura 2000-område är syftet att prioriterade naturtyper och arter bevaras så att området på bästa sätt bidrar till gynnsam bevarandestatus på biogeografisk nivå.

Natura 2000-områdets prioriterade bevarandevärden är Gnyltån med dess värdefulla strömvattenmiljöer och beståndet av flodpärlmussla.

Motivering: Området har mycket höga naturvärden knutna till mindre vattendrag och den starkt hotade flodpärlmusslan. Gnyltån har värdefulla opåverkade miljöer och ett stort antal strömmande sträckor. I fiskfaunan finns arter som öring, elritsa, bäcknejonöga, lake och bergsimpa. Här finns även ett bestånd av flodpärlmussla med välfungerande förnygring.

Prioriterade åtgärder: Restaureringsåtgärder av vattendraget som t.ex. biotopförbättrande åtgärder och skapande av fria vandringsvägar och naturligt flöde. Kalkning i Fagerhultasjön enligt kalkplan. Hänsyn i omgivande skogs- och jordbruksmark för att värna vattenkvaliteten och

bevara en ekologiskt funktionell kantzon.

Beskrivning av området

Gnyltån är 14 km lång och rinner mellan Fagerhultasjön och Emåns huvudfåra i Vetlanda kommun. Vattendraget ligger i Emåns avrinningsområde och tillhör delavrinningsområdet för Gnyltån. Delavrinningsområdet är 74 km² stort, och utgörs till 89 % av skogsmark och till 3 % av sjöar. Höjden över havet är vid Fagerhultasjön 234 m och vid utflödet i Emån 114 m vilket innebär en lutning på 0,85 %, vilket är bland de högsta lutningarna i hela Emåns avrinningsområde. Inga aktiva regleringar eller vattendomar förekommer i ån.

En kartering, utförd 1998, av vattendragets egenskaper visade att vattendraget domineras av strömmande sträckor. Totalt noterades tio vandringshinder för fisk, samtliga artificiella, varav ett var definitivt hinder och övriga nio partiella hinder. Fragmenteringsgraden i Gnyltån var relativt hög. Med fragmentering avses den sönderdelande effekt som vandringshinder har på vattendraget, genom att hindra djur (främst fisk) från att förflytta sig från en del av bäcken till en annan. Effekterna av bestående ingrepp var också relativt stora i Gnyltån. Det var framför allt rensning och rätning samt dammar som påverkat vattendraget på ett negativt sätt. Flödespåverkan från tillrinnande diken bedömdes vara låg. Död ved i vattnet bedömdes generellt vara en bristvara, en sträcka i nedre delen utmärker sig dock med god tillgång.

Sedan karteringen 1998 har stora insatser gjorts för att restaurera Gnyltån. Arbetet har skett inom ramen för kalkning (biologisk återställning) och genom att åtgärda vandringshinder. Idag kvarstår endast ett vandringshinder vid Vedermodan medan övriga hinder har åtgärdats för att underlätta fiskvandring. Även biotopvård såsom utläggning av block och sten samt i viss mån tillförsel av död ved, har utförts, för att återställa påverkade åmiljöer.

Även WWF, Skogsvårdsstyrelsen och föreningen Rädda Uttern i Småland har engagerat sig i Gnyltån. Som pilotprojekt har de i ett gemensamt projekt tagit fram skogsbruksplaner med vattenvårdsinriktning vilka erbjudits markägarna kostnadsfritt.

Närmiljön kring vattendraget domineras av barr- och blandskog med inslag av våtmarker. Ibland kantas vattendraget av skogliga nyckelbiotoper samt av Stjärnemosse som innehåller ett rikkärr med mycket intressant flora. Gnyltån rinner bitvis genom raviner vilket gör naturmiljöerna, såväl bredvid som i vattendraget, intressanta. Onaturliga strandmiljöer, t.ex. bebyggelse och skogsavverkningar, i anslutning till vattendraget är mycket ovanligt.

I den övre delen av Gnyltån finns ett av Jönköpings läns finaste flodpärlmusselbestånd där även föryngring sker. Flodpärlmusslan är klassad som starkt hotad enligt artdatabankens rödlista. Även den störningskänsliga dunmossan förekommer. Man har vid undersökningar funnit 47 bottenfaunaarter/slakten. Tre av dessa arter är ovanliga och återfinns bara i oförsurade, kalla och källpåverkade vattendrag. Fem olika fiskarter har noterats i Gnyltån, nämligen bergsimpa, bäcknejonöga, elritsa, lake och öring. Förekomsten av öring och övrig strömlevande fisk är relativt god, men inte optimal. Bestånden kan vara på väg att hämta sig från tidigare påverkan. Förändringar i växt- och djursamhället på grund av mänsklig påverkan är små. Signalkräfta är inplanterad. Förutom det har ån en naturlig och förhållandevis opåverkad fisk- och bottenfauna.

På vissa håll längs Gnyltån finns limniska nyckelbiotoper, främst i form av strömmande partier. Andra nyckelbiotoper i vattendraget är t.ex. sjöinlopp och kulturmiljöer.

Vattnets kvalitet bedöms vara mycket god, inga övergödningssproblem förekommer. Gnyltån kalkas dock sedan 1988. Lägsta uppmätta pH-värde innan kalkning var 5,9. I dag sker sjökalkning av Fagerhultasjön. Kalkningen har gett god effekt på vattenkemin, och fisk- och bottenfaunan bedöms idag som opåverkad av försurning.

Gnyltån är naturvärdesbedömd enligt System Aqua år 2000. Vattendraget bedömdes ha ett högt naturvärde. Gnyltån är även klassad som ett nationellt särskilt värdefullt vatten ur naturvårdssynpunkt, dvs. det bör ges ett långsiktigt skydd och restaureras i den mån det behövs.

Vid vattenförvaltningens senaste klassning bedömdes den ekologiska statusen i Gnyltån: Lillån - Fagerhultasjön som god. Det är bedömning av fisk som avgjort statusen.

Vad kan påverka negativt

- Förändring av vattendragets naturlighet och flödesregim, t.ex. vandringshinder, reglering, dikning, vattenuttag, grumling, för reglerade vattendrag även ekologiska försämringar som sänkt minimitappning, ökad korttidsreglering etc.
- Skogsbruk i närområdet utan lämnande av skyddszoner i sådan utsträckning som behövs av hänsyn till växt- och djurlivet, kulturmiljön och landskapsbilden (se Skogsvårdslagen 30 § och dess föreskrifter).
- Avsaknad av ekologiskt funktionell kantzon.
- Försämrade vattenkvalitet genom påverkan av föroreningar, näringsämnen, bekämpningsmedelsrester, grumling, humusämnen etc., t.ex. körskador i skogsbruk, läckage av näringsämnen eller bekämpningsmedelsrester, dagvatten som kan påverka vattenkvaliteten.
- Rensning av till vattendraget mynnande diken, om det innebär att fisket kan skadas (se 11 kap. 15 § Miljöbalken om skyldighet att göra anmälan till länsstyrelsen om fisket kan skadas, avser både allmänt och enskilt fiske och både yrkesfiske och fritidsfiske).
- Förändring av åns naturliga artsammansättning och konkurrensförhållanden, t.ex. påverkan av främmande arter, genom utsättning av främmande arter, för hårt eller ensidigt fisketryck etc.
- Minskning av arealen naturliga strandmiljöer, t.ex. exploatering utmed vattendraget etc.

Bevarandeåtgärder

Utmed Gnyltån råder 100 meter strandskydd. Gnyltån är skyddad mot vattenkraftutbyggnad genom miljöbalkens 4 kap. 6 §. EU:s ramdirektiv för vatten utgör grund för skydd av vatten. Direktivet har införlivats i svensk lagstiftning genom förordningen (2004:660) om förvaltning av vattenmiljön. Syftet med lagstiftningen är bl.a. att ställa krav på icke försämring av ytvatten med avseende på både ekologisk och kemisk status. Ytterligare skydd, utöver dessa och skogsvårdslagens och miljöbalkens allmänna bestämmelser, bedöms för närvarande inte behövas.

Skötselåtgärder för att främja och bevara områdets naturvärden:

- Vid behov åtgärder för att gynna lövinslaget vid åkanten. Lövinslaget är viktigt för produktionen i vattendraget vilket i sin tur gynnar populationerna av örning- och flodpärlmussla. Det gör också att solinstrålningen minskar, vilket medför att vattendraget inte riskerar att växa igen samt att vattnets temperatur hålls på en jämn och relativt låg nivå.

- Eventuellt skapa möjlighet för fiskvandring vid Vedermodans kvarn om det bedöms vara ett onaturligt vandringshinder.
- Blockläggning på de återstående sträckor där ån är rensad och förutsättningar finns för en förbättrad strömvattenbiotop.
- Kalkning i Fagerhultasjön enligt kalkplan.
- Vid behov tillförsel av död ved där detta finns i onaturligt liten omfattning.
- Riktade informationsinsatser till markägare med flodpärlmusselbestånd, till allmänhet och aktörer inom mark- och vattenanvändningen om vattenknutna naturvärden (skydds-zoner, flodpärlmussla m.m.).
- Natura 2000-området berörs av Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för flodpärlmussla. Åtgärdsprogram förordar konkreta och specifika åtgärder för skydd och bevarande av särskilt hotade arter och livsmiljöer. Hänsyn ska tas till dessa och i de fall de ännu ej är färdigställda kan en eventuell revidering av skötselplan/ bevarandeplan bli aktuell.
- Övervakning av skogliga åtgärder vilka kan skapa erosion och igenslamning uppströms mussellokalerna, alltså även utanför Natura 2000-området kontinuerligt.

Uppföljning av naturtyper och arter

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. Mätbara mål, så kallade målindikatorer, ska registreras i databasen SkötselDOS. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i bevarandeplaner och skötselplaner uppfylls, att skötseln fungerar och att Natura 2000 - naturtyperna och arterna har gynnsamt tillstånd.

Naturtyper och arter enligt art- och habitatdirektivet samt fågeldirektivet:**3260 - Mindre vattendrag**

Areal: 11,7 ha. Arealen fastställd i regeringsbeslut

Beskrivning

Gnyltån klassas som naturtypen mindre vattendrag. I ån finns arter som flodpärlmussla, öring, elritsa och olika bäck- och dagsländer.

Mer generell information om naturtypen finns i Naturvårdsverkets naturtypsspecifika vägledning.

Bevarandemål

Mindre vattendrag ska präglas av lugnt till forsande vatten med naturliga vattenståndsfluktuationer och flöden. Området ska nå minst god ekologisk status enligt vattenförvaltningens miljö kvalitetsnormer. Det ska finnas en variation av strandzons- och bottenmiljöer med potential för hög biologisk mångfald. Naturtypen är inte avsevärt påverkad av eutrofiering eller försurning och den ska omges av en stabil buffertzon mot omgivande markanvändning. Vattnet ska ha inslag av flytbladsväxter, undervattensväxter och/eller akvatiska mossor. Vandringsvägarna ska vara fria och möjliggöra en bra livsmiljö för arter som flodpärlmussla och öring. Artsammansättningen är naturlig, utan negativ inverkan av främmande arter eller fiskstammar. Arealen mindre vattendrag ska vara minst 11 hektar vid medelvattenstånd.

Bevarandetillstånd

Måttligt bevarandetillstånd: Gnyltån är ganska välbevarad, och har i huvudsak kvar viktiga strukturer och funktioner. Det måste dock utredas kring fria vandringsvägar och om vandringshinder bedöms som onaturliga åtgärdas innan tillståndet kan anses vara gynnsamt.

1029 - Flodpärlmussla, Margaritifera margaritifera

Artens förekomst är fastställd i regeringsbeslut.

Beskrivning

Flodpärlmussla förekommer i Gnyltån. Populationen bedöms som livskraftig då små individer hittats.

Flodpärlmusslan är en avlång, njurformad stormussla som kan bli upp till 16 cm lång. Normallivslängd uppskattas i södra Sverige till 70-80 år. I Norrlands inland är tillväxten långsammare och här har man funnit Sveriges hittills äldsta flodpärlmussla, vilken var ca 280 år gammal. Fyndet gör flodpärlmusslan till ett av de mest långlivade djur man känner till.

Arten är knuten till strömmande vattendrag med i första hand grus- och stenbottnar. För att föryngringen ska fungera krävs reproducerande bestånd av värdfiskarterna lax eller öring, på vars gälar flodpärlmusslans larver genomgår en del av sin utveckling. Ytterligare krav är ett permanent vattenflöde, relativt hög vattenhastighet och klart, syrgasrikt, näringsfattigt vatten med stabila pH-förhållanden. Arten förekommer i vatten av vida skild storlek, från stora älvar till knappt meterbredda skogsbäckar.

På den nationella rödlistan är flodpärlmusslan klassad som starkt hotad. Arten är fridlyst enligt 5 § Artskyddsförordningen (2007:845).

Mer generell information om arten finns i Naturvårdsverkets artspecifika vägledning.

Bevarandemål

Flodpärlmusslan ska finnas i en livskraftig population och det ska finnas inslag av musslor mindre än två centimeter, som indikation på rekrytering i området. Vattnet i Gnyltån ska ha god kvalitet och genomströmning och botten med sand, sten eller grus viktiga för musslornas möjlighet att andas och filtrera näring. Kantzonen utmed vattendraget ska vara orörd, vilket skyddar mot övergödning, vattengrumling och fluktuerande temperaturer. Öringen, vars gälar mussellarverna parasiterar på, ska finnas i en stabil population och den ska kunna reproducera sig i området utan begränsning av vandringshinder. Arealen mindre vattendrag, vilken är musslans livsmiljö, ska vara minst 11 hektar.

Bevarandetillstånd

Gynnsamt bevarandetillstånd, framförallt i den övre delen av Gnyltån. Livsmiljön för flodpärlmussla är välbevarad, och har god eller mycket god förekomst av viktiga strukturer och funktioner. Förutsättningarna är goda för att bevara flodpärlmusslan på lång sikt.

Dokumentation

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2015. Stormusslor i Jönköpings län. Utbredning och status åren 1959-2014

Artdatabanken. 2015. Flodpärlmussla, Margaritifera margaritifera. Artfakta. Emåförbundet. 2011.

Åtgärdsförslag för restaurering av Gnyltån i Jönköpings län. Havs- och vattenmyndigheten. 2014. Flodpärlmussla, Margaritifera margaritifera. Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2006.

Kalkningar i Emån, Mörrumsån och Svartån. Meddelande 2006:17.

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 1998. Biotopkartering Emån 1998. Meddelande 99:20.

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2000. Naturvärdesbedömning Vattendrag Emån och Mörrumsån i Jönköpings län. Projekt Högländsvatten 2000. Meddelande 2000:57. Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2002. Högländsvatten naturvärden och nyckelbiotoper. Meddelande 2002:13.

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2005. Förslag till värdefulla vattenmiljöer. Arbetsmaterial skickat till Naturvårdsverket maj 2005.

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2000. Övervakning av flodpärlmussla 1999. Meddelande 2000:18.

Länsstyrelsen i Jönköpings län. 2014. Restaureringsåtgärder i Gnyltån, Vetlanda kommun. Publicerat på hemsidan.

Bilagor

Kartbilaga (översiktskarta).

Natura 2000-område

Gnyltån

(SE0310513)

1:60 000

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

© Lantmäteriet Geodatasamverkan
© Länsstyrelsen Jönköping

Natura 2000-område

Gnyltån

